

פגישת יעקב ויוסף

וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לִפְנֵי אֵל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לִפְנֵי גִשְׁנָה וַיָּבֵאוּ אֶרְצָה גִשְׁן: (בראשית מו פסוק כח).

וַיֵּאסֹר יוֹסֵף מְרַפְּבֹתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צְרָאָרָיו וַיִּבְדֹּף עַל צְרָאָרָיו עוֹד: (שם כט).

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֵל יוֹסֵף אֲמוֹתָה הִפְעַם אַחֲרַי רְאוּתִי אֵת פְּנֵיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי: (שם פסוק ל).¹

מדרש תנחומא פרשת ויגש סימן ו

"הַמְּשַׁל וְפָחַד עִמּוֹ עֵשָׂה שְׁלוֹם בְּמִרְמִיּוֹ" (איוב כה ב) – "המשל" – זה מיכאל "ופחד" – זה גבריאל. מיכאל מן המים וגבריאל מן האש. והן עומדין לפני השכינה ואינן מזיקין זה את זה, הוי אומר: "עושה שלום במרומיו". אמר ר' שמעון: כל הרקיע של מים והמלאכים של אש – "ומשרתיו אש לוחט". ואין המים מכביין את האש ולא האש שורף את המים.² יהודה ויוסף זה ארי וזה שור, אתמול מתנגחין זה עם זה³ ועכשיו הוא משלחו אצלו, שנאמר: "ואת יהודה שלח לפניו", הוי: "עושה שלום במרומיו".⁴

מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויגש סימן י

וכל אותן השנים שהיה יוסף חוץ מאביו היה דעתו של יעקב על יהודה. מנין אתה למד? – מבנימין, שאמר יהודה ליוסף: "כי עבדך ערב את הנער" (בראשית מד לב). וכיון שנתן דעתו על בנימין ונתודע יוסף, נמצא יהודה נקי, שנאמר: "וסרה קנאת אפרים וגוי", לכך נאמר: "ואת יהודה שלח לפניו וגוי".⁵

בראשית רבה פרשה נה ח

"וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו" – אמר ר' שמעון בן יוחאי: אהבה מקלקלת את השורה ושנאה מקלקלת את השורה. אהבה מקלקלת את השורה דכתיב: "וישכם אברהם בבוקר" – ולא היה לו כמה עבדים? ... ושנאה מקלקלת את השורה, שנאמר: "ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו" (במדבר כב) – ולא היה לו כמה עבדים?

¹ טרם מדרש ופרשנות – תמיד כדאי לקרוא את המקרא עצמו בעוצמתו. אפשר לקרוא שלושה פסוקים אלה ברצף וכעניין אחד, ואפשר לעצור קמעא ביניהם ולראות כל אחד מהם כמיקרו סיפור, כפי שבחרנו להציג. הראשון, ההכנה, יהודה נשלח כחיל חלוץ אל יוסף לפני יעקב וביתו. לשם מה? האם חשב מי ששלח את יהודה, יעקב, על המפגש המקדים שהוא יוצר כאן, יהודה ויוסף שניהם לבד? מה עוד יאמרו זה לזה? האם יעשו חשבון נפש אמתי? השני, מפגש יעקב ויוסף, כולו מספר לכאורה רק את הצד של יוסף, כל המשפט הוא נושא אחד. האם אפשר לקרוא את הפסוק השני (פסוק כט) ביותר מאופן אחד? מי נופל על צווארי מ', מיהו הבוכה? השלישי, אמירתו המסכמת של יעקב את המפגש עם בן הזקונים האהוב שהוא שלח לראות "את שלום אחיך ושלום הצאן", אמירה המחברת מוות וחיים: "אמותה הפעם ... כי עודך חי" – מה פשרה?

² עד כאן במתיבתא דרקייע (בישיבה של שמים), מכאן ואילך, במתיבתא דארעא (בישיבה של הארץ), היוכלו מיכאל וגבריאל של הארץ לדור בכפיפה אחת כמו דוגמתם שבשמים? מי הם מיכאל וגבריאל שבארץ?

³ "ברזל בברזל יחד וגוי' (משלי כז יז) – ברזל בברזל יחד זה יהודה ויוסף" (בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשה צה). כבר הארכנו במפגש ובעימות הגדול בין יהודה ליוסף, בדברינו [היו דבריו של יהודה נראים לכל צד](#) ובדברינו [ולא יכול יוסף להתאפק](#), שניהם בפרשתנו, אבל כאן זה מפגש נוסף, לאחר הסערה הגדולה.

⁴ מדרש אחר, בראשית רבה צה ג, מתאר את שליחת יהודה כחלוץ לפני המחנה, כדבר פרוזאי וענייני: "ואת יהודה שלח לפניו - ר' חנינא בריה דרבי אחא ורבי חנינא, חד אמר להתקין לו בית דירה, וחד אמר להתקין לו בית ועד שיהא מורה בו דברי תורה ושיהיו השבטים לומדים בו". אך לא כך תנחומא. מה על המחשבה שיהודה ויוסף יבלו כעת שעות רבות ביחד, בהמתנה למחנה הכבוד והאטי של בית יעקב כולם על מקנם, רכושם וטפם? מה בדיוק יאמרו איש לרעהו? האם יוסף בכלל יתראה עם יהודה? הרי הוא מלך ואין שעתו פנויה. אם בכל זאת ייפגשו, האם רק ידונו בסידורים טכניים, או שישבו וישחזרו כעת את כל פרטי המאורעות של עשרים ושתיים השנים האחרונות? המדרש לא נותן תשובה לכל השאלות האלה, אך הוא מתייחס לפחות לעצם השליחות הנוספת הזאת ולמפגש הנוסף שיעקב יוצר כאן. עצם ההימצאות יוסף ויהודה, שור וארי, ביחד זמן לא מועט. ומשם במשל לדורות. ברוח דומה, ראה מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויגש סימן ט (וכן הוא בבראשית רבה צה ג בפרשתנו): "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף – זה שאומר הכתוב: זאב וטלה ירעו כאחד. זאב זה בנימין ... טלה אלו השבטים ... אריה זה יהודה ... כבקר זה יוסף ... יאכל תבן שנמצאו אוכלים כאחת, שנאמר וישבו לפניו הבכור כבכורתו (בראשית מג לג) לפיכך ואת יהודה שלח לפניו".

⁵ בשליחת יהודה כחיל חלוץ יש סגירת חשבון של יעקב עם יהודה והבעת אמון בו ובכך שמכאן ואילך האחים כולם, שני האחים הדומיננטיים בפרט, יחיו בשלום. ויש גם שכר והבעת הוקרה כללית ליהודה. ראה קהלת רבה פרשה ט סימן ג שהבאנו בדברינו [אנכי אערבנו](#) בשבת שעברה, פרשת מקץ: "עיר קטנה - זה מצרים. ואנשים בה מעט - אלו אחי יוסף שנאמר (שם) וירדו אחי יוסף עשרה. ובא אליה מלך גדול וסבב אותה - זה יוסף ... ומצא בה איש מסכן וחכם - זה יהודה. ומילט הוא את העיר בחכמתו – שאמר: אנכי אערבנו. ועוד שאמר ליוסף: ישב נא עבדך תחת הנער. ואדם לא זכר את האיש - אמר הקב"ה: אתם לא זכרתם, אני מזכיר אותך, שנאמר: ואת יהודה שלח לפניו". רמז ששליחת יהודה הייתה מגבוה. ודי לנו במדרשים אלה על הפסוק הראשון.

אהבה מקלקלת את השורה, שנאמר: "ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו" - וכי לא היה ליוסף כמה עבדים? ...שנאה מקלקלת את השורה דכתיב: "ויאסור את רכבו" (שמות יד) - ולא היה לו כמה עבדים?⁶

רש"י בראשית פרק מו פסוק כט

"וירא אליו" - יוסף נראה אל אביו. "ויבך על צואריו עוד" - לשון הרבות בכיה ... הַרְבָּה והוסיף בבכי יותר על הרגיל. אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע.⁷

רמב"ן בראשית פרק מו פסוק כט

ולא ידעתי טעם ב"וירא אליו", כי בידוע שנתראו כאשר נפל על צוארו. ועוד, כי איננו דרך כבוד שיפול יוסף על צוארי אביו אבל שישתחוה לו או שינשק ידיו... והנכון בעיני כי כבר היו עיני ישראל כבדים קצת מזוקן, וכשבא יוסף במרכבת המשנה ועל פניו המצנפת כדרך מלכי מצרים, לא היה ניכר לאביו וגם אחיו לא הכירוהו. לפיכך הזכיר הכתוב כי כאשר נתראה אל אביו, שהביט בו והכירו נפל אביו על צוארו ובכה עליו עוד, כאשר יבכה עליו תמיד עד היום הזה כשלא ראהו. ואחר כך אמר: אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך: ודבר ידוע הוא מי דמעטנו מצויה, אם האב הזקן המוצא את בנו חי לאחר הייאוש והאבל, או הבן הבכור המולך.⁸

רד"ק בראשית פרק מו פסוק כט

ויפל על צואריו - בגשתו אליו נפל על צוארי אביו ובכה. ופירש עוד, יותר ... כלומר פעם אחר פעם, כי כשהיה בוכה ועמד, היה חוזר עוד לבכות. אבל יעקב לא בכה על צוארי יוסף, אבל בכה באמת, אלא שלא נפל על צוארי יוסף לבכות על צואריו.⁹

רש"י בראשית פרק מו פסוק ל

"אמותה הפעם" - פשוטו כתרגומו.¹⁰ ומדרשו: סבור הייתי למות שתי מיתות בעולם הזה ובעולם הבא, שנסתלקה שכינה ממני, והייתי אומר שיתבעני הקב"ה מיתתך. עכשיו שעודך חי, לא אמות אלא פעם אחת.¹¹

⁶ מדרש זה ראוי להידרש בפרשות הרבה: וירא, בלק, בשלח, פרשתנו ועוד. המדרש יוצר כאן סימטריה זוגית כפולה: אהבה-שנאה - אברהם-בלעם - זוג אחד; ואהבה-שנאה - יוסף-פרעה - זוג שני. וכך הוא מוסיף ומשלים שם: "אמר ר' שמעון בן יוחאי: תבוא חֲבִשָּׁה ותעמוד על חֲבִשָּׁה. תבוא חבשה שחבש אברהם אבינו לילך ולעשות רצונו של מקום של מי שאמר והיה העולם ... ותעמוד על חבשה שחבש בלעם לילך ולקלל את ישראל. תבוא אֶסְרָה שאסר יוסף לקראת אביו ותעמוד על אֶסְרָה של פרעה שהיה הולך לרדוף יעקב? קורא קריאת שמע! האם זו קריאת שמע של חיים: שחרית וערבית פעמיים באהבה, או קריאת שמע של מיתה, כזו (אהבת יתר?). רשעים כמו פרעה ובלעם יכולים לקלקל את השורה, אך גם צדיקים כמו אברהם ויוסף. הדבר בולט במיוחד בהקשר של יוסף, שם הקלקול מאהבה, להזדרז לראות את אביו, בא מקלקול של שנה שבה יש לאביו חלק בכך שעשה ליוסף כתונת פסים ומשם התחילה כל הקנאה (ראה דברינו [כתונת הפסים](#) בפרשת וישב).

⁷ לפי רש"י, לפסוק כט לכל אורכו: "ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד", יש נושא אחד - יוסף. הוא שאוסר את המרכבה, הוא שנראה אל אביו (ראשון), הוא שנופל על צוארו והוא שנותן קולו בבכי הרבה. פסוק כפשוטו. ראה פירוש חזקוני, שבד"כ צועד בעקבות רש"י שבכי זה של יוסף היה המשך בכיו כאשר התוודע לאחיו. ומה עושה יעקב? קורא קריאת שמע! האם זו קריאת שמע של חיים: שחרית וערבית פעמיים באהבה, או קריאת שמע של מיתה, כזו של ר' עקיבא בשעת מיתתו (ברכות ס"א ע"ב, תנחומא כי תבא ג?) בכך אנו גולשים לפסוק הבא.

⁸ רמב"ן לא מוכן לקבל שיוסף הוא שנראה לאביו והוא שנופל על צוארו. לאחר המילים "וירא אליו" שבאמצע הפסוק, שלכאורה הן מיותרות, מתחלף הנושא. (ראה ההסבר של ספורנו מה משמעות "וירא אליו" - שיצא יוסף מפמליית העבדים הסובבים אותו). מכאן ואילך, אומר רמב"ן, מדובר ביעקב. לאחר שיוסף נראה אליו אחרי שהסיר את מצנפת המלכים המכסה את פניו (על מנת שאביו יזהה אותו), יעקב נופל על צוארו של יוסף הצעיר והחזק יותר והוא שמעצים בבכי. אב שפול וְאָבֵל בוכה על הבן האבוד יותר משהבן האבוד בוכה על האב שאיבד. ראה פירוש רש"י (הירש) שאומר בדיוק הפוך ומתאים לשיטת רש"י לעיל: "יוסף בכה, יעקב לא בכה. יוסף בכה עוד, יעקב כבר כילה לבכות". יעקב כבר מעבר לבכי, הוא בקריאת שמע. אך שוב אנו "גונבים" מהפסוק הבא.

⁹ הפסוק הוא כרש"י שכולו מדבר ביוסף, הוא זה שבכה עוד ועוד, פעם כשהיה עומד ופעם כשנופל על צוארי אביו. אבל לא סביר שהיה כאן בכי חד-צדדי, של יוסף כשיטת רש"י או של יעקב כשיטת רמב"ן. שניהם בכו, אומר רד"ק ומפסיד בסוף דבריו: "ויש דרש כי יעקב היה קורא שמע באותו שעה לפיכך לא בכה יעקב על צואריו". ואנו נוסיף שלא רק הבכי היה הדדי אלא מן הסתם גם הנפילה על הצוואר. כאשר אדם נופל על צווארו של משהו, בהכרח נוגעים הצווארים זה בזה.

¹⁰ רש"י מתכוון, כמובן, לתרגום אונקלוס, אשר מדגיש את המילה: אילו. "אילו הייתי מת ברגע זה, מנוחם אני, אחרי שראיתי פניך" (תרגמו את התרגום). לא שיעקב מוכן או רוצה למות ברגע זה, אלא שאילו מת ברגע זה, היה יוצא מהעולם מפויס ומנוחם. בל נשכח את דברי יעקב כאשר האחים חוזרים ומבשרים לו שיוסף חי והוא מושל בכל ארץ מצרים: "רב עוד יוסף בני חי, אלה אלא ואראנו בטרם אמות" (בראשית מה כח, השווה עם דברי יצחק בראשית כז ד). ואולי ניתן להבין את "אמותה הפעם" גם כך: מכאן ואילך, אם לא יקרו לי צרות חדשות, אקבל כל מיתה ברוגע ושלווה שהרי זכיתי לראות פניך. ראיתי שמיטתי שלימה (ראה ויקרא רבה לו ה) ועכשיו גם מיתתי, בכל רגע שתבוא, תהיה שלימה. בדרך זו, שרש"י מביאה כבדרך אגב, תוך הפניה לתרגום אונקלוס, הלכו רבים וטובים. ראה פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרק מו ל: "ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם. כלומר אם אפילו אני מת, הפעם הזאת איני חושש". וכן פירש רד"ק: "איני חושש אם אמותה הפעם הזאת, אחרי ראותי את פניך".

¹¹ וכן פירש אור החיים: "להיות שאמר כי ארד אל בני אבא שאולה, עתה אמר: לא אראה השחת". פירושים אלה של רש"י ואור החיים מבוססים על מדרש תנחומא ט (בובר י) בפרשתנו: "כי ארד אל בני אבא שאולה ... שמא אני מת במיתת הרשעים בעולם הזה

פירוש כלי יקר על הפסוק

"אמותה הפעם" - לפי שקודם זה היו חייו חיי צער והיה חשוב כמת בחייו ... אבל עכשיו שנאמר: "ותחי רוח יעקב אביהם" שנעשה איש חי, מעתה יהיה מעותד אל המיתה רק פעם אחת ... כי ע"י חיי השלווה שהיה לו באותן י"ז שנים, היה דומה למפרע כאילו היה כל קמ"ז שנים חיים נעימים הקרויין חיים באמת.¹²

פירוש ספורנו על הפסוק

מצרות אחרות נושעתי ואחר התשועה מהם אפפו עלי רעות. עתה, בזאת הפעם שנושעתי מצרתך, אחרי ראותי את פניך, יהי רצון שאמות בזאת התשועה ולא יוסף עצב עמה.¹³

מדרש תנחומא פרשת ויחי סימן ד

... ואף אברהם תבע מיתה בפיו, שנאמר: "ואנכי הולך ערירי" (בראשית טו), לכך אמר לו הקב"ה: "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום" (שם). יצחק תבע מיתה בפיו, שנאמר: "ואברכך לפני ה' לפני מותי" (בראשית כז), לכך כתיב: "ויגוע יצחק וימת" (בראשית לה). יעקב תבע מיתה, שנאמר: "אמותה הפעם" (בראשית מו), אמר לו הקב"ה: אתה אמרת אמותה הפעם - תשב י"ז שנה. וחלה ונאסף.¹⁴

בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשה צה¹⁵

"ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם" - חנניה בן חכנאי ור' שמעון בן יוחאי הלכו ללמוד תורה אצל ר' עקיבה בבני ברק. ועשו שם שלש עשרה שנה. ר' שמעון בן יוחאי היה משלח כתבים לביתו והיה יודע מה בביתו. חנניה בן חכנאי לא היה משלח כתבים לביתו ולא היה יודע מה בביתו. שלחה אשתו (של ר' חנניה) ואמרה לו: בתך בגרה, בוא והשיאָהּ. צפה ר' עקיבה ברוח הקודש ואמר להם: כל מי שיש לו בת בוגרת ילך וישאָהּ.¹⁶ ידע (חנניה) מה הוא שומע, עמד, נטל רשות והלך. הלך, בְּקֶשֶׁה בתוך הבית ומְצָאָהּ שְׁפִנְתָּה לזווית אחרת.¹⁷ מה עשה? הלך

ולעולם הבא ... שהבטיחני הקב"ה שיהא נותן לי שנים עשר שבטים, והרי מת אחד מהם, שמא לא זכיתי בהם ואני מת בשני עולמות? ... ומה ראה לומר אמותה הפעם? אלא אמר: כשבאו ואמרו לי מת יוסף, אמרתי אני מת בשני עולמות. עכשיו שראיתי שאתה חי, אני מבושר שאיני מת, אלא פעם אחת - אמותה הפעם". חיי שעה, העולם הזה, יכלו יום אחד. אבל חיי נצח, עולם הבא, שגם אותם חשש יעקב שהפסיד, כעת הוא מובטח שיהיו לו. יום אחד, אומר יעקב, הרי אמות (לא כעת) וזו תהיה מיתה מהעולם החומרי הזה שמעט ורעים היו בו שנותי (בראשית מז ט), אבל לא אמות מהעולם הבא, מחיי הנצח. אל תקרי אמותה הפעם, אלא אמותה פעם. פעם אחת ולא פעמיים. ראה גם מבחן האבנים והאלומות שעשה יעקב באבלו על יוסף, ממנו שאב את התקווה שיוסף עדיין חי ומיאן לקבל עליו תנחומים, בדברינו **וימאן להתנחם** בפרשת וישב. ועדיין, יש להבין את דברי המדרש: "שיתבעני הקב"ה מיתתך". האם חשב יעקב שיש לו אחריות על מה שאירע ליוסף? על ששלח אותו להיכן ששלח?

¹² ברמת הפשט, נראה שכלי יקר אומר כמו הדעות שזה עתה ראינו בהערה הקודמת: מעתה, אהיה מתועד אל המיתה רק פעם אחת. וזו, כאשר תגיע - תגיע. בינתיים: "לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יח" (תהלים קיח יז) ואחיה את הזמן שנותר לי עם יוסף בני ומשפחתי השלימה והמאוחדת מחדש באושר ובשלווה. הגם שבעומדו לפני פרעה, בהמשך הפרשה, הוא עתיד לומר: "מעט ורעים היו ימי שני חיי", ראה **דברינו בנושא זה** בפרשת זו. אבל עפ"י פירוש זה של כלי יקר, כל זה היה בעבר. עכשיו, במצרים, נכוננו לי 17 שנים מאושרות. כל כך מאושרות, עד שיקרינו לאחור על כל 147 שנותי הקשות. ראה הסימטריה של 17 שנים בתחילת פרשת וישב (יוסף בן שבע עשרה שנה, ביקש יעקב לישב בשלווה בארץ) ושבע עשרה השנים המאושרות החתומות את חייו של יעקב במצרים. פירוש זה של כלי יקר ממש הופך את האמירה: אמותה הפעם, על ראשה.

¹³ ראה מדרש שכל טוב (בובר) בראשית מו ל: "ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם. הזאת ואיני חושש. ואע"פ שאיני מגיע לימי שני חיי אבותי: אחרי ראותי את פניך כי עודך חי. שעכשיו אני מובטח שחלקי שלם לעולם הבא". אין "אם" כמו הדעות שהבאנו בהערה 11 לעיל ואין שום מחשבות על מה שעתידי כעת לקרות. אין שום ערובה מה יקרה מחר, כעת יש תשועה. עפ"י פירוש ספורנו, יעקב מביע בפירוש את המשאלה למות. לא רק "אינני חושש למות ברגע זה", אלא גם: "יהיה רצון שאמות ברגע זה". בתשועה ובשעה זו. ורש"ר (הירש) אומר: "הוא הגיע לפסגת האושר ומן הנמנע שיהיה מאושר יותר. בפסגה זו של האושר יבקש לסיים את חייו".

¹⁴ אנחנו גולשים לפרשת ויחי הבאה עלינו לטובה. עניין זה של תביעת האבות, צדיקים וסתם אדם, למות היא נושא נכבד שבחלקו כבר דנו בו בדברינו **ואברהם זקן בא בימים** בפרשת חיי שרה וכן **ויחי וימות** בפרשת ויחי וכן הסיפור על הזקנה שבקשה למות (ילקוט שמעוני פרשת עקב רמז תתעא), בדברינו **מעשה בזקנה אחת**, בדפים המיוחדים. ראה שם בפרט תביעתו של משה למות בעקבות קנאתו ליהושע (דברים רבה ליברמן, פרשת וילך). כאן נראה שבקשת יעקב "אמותה הפעם" נענית בתשובת חיים של הקב"ה: תשב י"ז שנה ותחיה. מעין פשרה וסינרגיה של מגוון הדעות שראינו לעיל.

¹⁵ נסיים ב"סיפור נאה". מדרש זה מופיע גם בויקרא רבה כא שם מתחיל המדרש במילה הפותחת: דְלָמָא, שפירושה דרמה. הנוסח בעברית שהבאנו כאן מעובד עפ"י התרגום לויקרא רבה שם כפי שתורגם ע"י א. א. הלוי.

¹⁶ ר' עקיבא כאילו לא יודע כלום ופונה לשני תלמידיו על מנת לא להביך את ר' חנניה. הוא רואה שהוא לא פונה אליו לבקש רשות ללכת לביתו ומיקל עליו. האם ידע ר' עקיבא כל העת שחנניה תלמידו אינו יוצר קשר עם ביתו ואילו שמעון בן יוחאי כן?

¹⁷ ר' חנניה מגיע לביתו (למה שהיה ביתו) ומגלה שאשתו עברה בינתיים דירה והוא אפילו לא יודע היכן היא גרה. את שני המשפטים האחרונים שחסרים במדרש בראשית רבה העתקנו מהנוסח של ויקרא רבה בגלל חיוניותם הברורה. ואחרי כל ההעתיקות וההשבחות מהנוסח של ויקרא רבה, אנחנו נצמדים עדיין למקור של בראשית רבה בגלל ההקשר לפרשת השבוע ולענייננו.

וישב לו על מְלִיָּהּ של נשים.¹⁸ שמע קול התינוקות אומרות: בת חכינאי, בת חכינאי, מלאי כדך ועלי לך.¹⁹ הייתה מהלכת והוא מהלך אחריה עד שנכנסה לתוך ביתו. נכנס אחריה פתאם. לא הספיקה אשתו לראותו עד שיצאתה נשמתה. ויש אומרים שחזרה (נשמתה). אמר ר' שמעון בן יוחי: שלשה דברים הקב"ה שונאן ואני איני אוהבן...²⁰ ויש אומרים: אף הנכנס לביתו פתאם, קל וחומר לביתו של חבירו. ר' יוחנן כאשר היה עולה לביתו של ר' חנינה היה מכעקע, שכן ישראל אומר ליוסף: "אמותה הפעם" - ראוי הייתי למות באותה הפעם, אילולי ששלחת ואמרת לי כי עודך חי.²¹

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים 1: ראה בראשית רבה צו ה, פרשת ויחי הבעל"ט, שכאשר יעקב מבקש מיוסף לטרוח ולעלות לקבור אותו במערכת המכפלה, ארץ ישראל, הוא מונה את אמירתו "אמותה הפעם" כחוב של יוסף אליו: "אל נא תקברני במצרים - בשבילך ירדתי למצרים, בשבילך אמרתי אמותה הפעם". מה פירוש ענין זה?

מים אחרונים 2: בהמשך למדרש בראשית רבה בו סיימנו על אשתו של ר' חנינה בן חכינאי, ראה דברינו [הנשים הממתינות במיוחדים](#). וכיוון שהזכרנו בהערת שוליים האחרונה את קושייתו רמב"ן, ראה גם דברינו [מדוע לא שלח יוסף לאביו כל אותם שנים](#), בפרשה זו.

העמק דבר בראשית פרק מו פסוק כט²²

"וירא אליו". כבר עמד ע"ז הרמב"ן ראייה זו מה היא, וכן לשון המקרא ויבך על צואריו עוד. צריך ביאור, ועיקר משמעות הכתוב שרק יוסף בכה ולא יעקב הוא פלא.²³ ורש"י כ' בשם מדרש חז"ל שיעקב קרא אז קריאת שמע, גם זה צריך ביאור... אבל כל זה ניתן ללמדנו על דרשת תרגום יונתן...²⁴ וכך הענין, שיוסף תקע עצמו לדבר החלום שעתיד השמש להשתחוות לו, והוא אביו. והרבה להשתדל ע"ז עד כה ולא עלה בידו... ע"כ עלה בדעתו שיבוא לקראתו בבגדי מלוכה... והיה סבור יוסף שיעקב יכירנו מכל מקום וישתחוה לו מפני כבוד המלוכה. או אפילו אם לא יכיר אותו ויהי סבור שהוא פרעה וישתחוה לו, יהא בזה האופן מתקיים החלום. אבל באמת, לא הכירו יעקב מתחילה, וכסבור שהוא פרעה והשתחוה לו. שהרי כבר נודע לו שפרעה גזר שיבואו לשם ויהיו משועבדים אליו.²⁵ ואח"כ הראה עצמו יוסף לאביו והיה לאביו תרעומת בלבו עליו, כי אף על גב שיעקב שמר דבר החלום ולא התקנא בו, מ"מ לא באופן שיוסף עצמו יהא גורם לדבר להשפיל את אביו לפניו, על כן מה עשה להסיח דעתו כרגע? קרא קריאת שמע בדיקות ואהבת ה' שיש בזה כח להסיח דעת מכל דברי עולם הזה. והנה יוסף השכיל ששגה בזה, וכי גם החלום לא נתקיים בזה אחר שאביו כסבור שהוא פרעה... וא"כ נתחלל כבוד אביו בחנם, וגרם לו צער, ע"כ בכה יוסף עוד, על שהשתחוה אביו לו.²⁶

¹⁸ מליה של נשים – מליתא או מלוייתא דנשיא (בארמית) הוא מקום שהנשים הולכות לשאוב בו מים ולמלא את הכדים. ראה שיר השירים ח יב: "יושבות על מְלִיָּהּ". לשם הלך ר' חנינה, שכל אותם שנים נשה את אשתו ולא התעניין בה, למצוא את בתה – ביתו. עדיין הבת נקראת על שמו.

¹⁹ הלן הקטע שהשטטנו לטובת אלה שחשוב להם המדרש בשלמותו: "ואילו הן: האוחז באמתו ומשתיין, והמשמש מיטתו ערום, והאומר דברים שבינו לבין אשתו בפרהסיא". מה שחשוב לענייננו הוא דווקא הדבר הרביעי: הנכנס לביתו פתאם.

²⁰ פגישתו של יוסף עם אביו משולה לפגישת אשתו של ר' חנינה עם בעלה שמרוב התרגשות (ושמחה?) יצאה נשמתה. גם ההשוואה עם יוסף שכל אותם שנים לא שלח כתבים אל אביו (ראה קושיית רמב"ן הידועה: "איך לא שלח כתב אחד לאביו להודיעו ולנחמם", בפירושו לבראשית פרק מב פסוק ט). אבל יוסף לפחות שלח את האחים להודיע לאביו ור' חנינה שהלך אחרי בתו לא יכול למצוא מישהו שיודיע לאשתו שהוא בא. אז כעת ברור לנו מה עושה סיפור נאה זה בבראשית רבה, פרשת ויגש. אך מה מקומו גם בספר ויקרא, מדרש ויקרא רבה? שם הוא דורש את הפסוק "ונשמע קולו בבואו אל הקודש לפני ה'" בפרשת אחרי מות, עבודת כהן הגדול ביום הכיפורים. אסוציאציה עם מי שנכנס אל הקודש (ביתו) בלי להשמיע קול מבשר ואומר. והשערה שלנו היא שזה אולי גם קשור לפסוק "וכפר בעדו ובעד ביתו". אסוציאציות שרק המדרש יכול.

²¹ לאחר "סגירת הגליון" מצאנו פירוש זה של העמק דבר (הנצי"ב) אשר מחזיר אותנו לפסוק כט לעיל: " ... וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוְאָרָיו וַיִּבְךְּ עַל צַוְאָרָיו עוֹד". פירוש זה גם מתייחס לנושא של 'הגשמת חלומות יוסף'.

²² ואכן פירוש רד"ק שהבאנו לעיל אומר ששניהם בכו.

²³ הנצי"ב מצטט שם את תרגום יונתן במקור. הלן התרגום חזרה לעברית: ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו לגושן ולפני שנתוודע, אביו השתחוה לו, ונתחייב. להיות שנותיו קטועות, ותהא ויראה לו וירכון על פרקי צווארו. ויבכה על צווארו שוב על שהשתחוה לו".

²⁴ הרעיון שיעקב חשב שפרעה בא לקראתו נראה קצת מופרך, אבל נמשיך עם התיזה שהנצי"ב מציע.

²⁵ יוסף רצה שחלומותיו יתגשמו! רעיון זה כבר מצאנו בפירושו רמב"ן לבראשית מט ב בתשובה לשאלתו הידועה: מדוע לא שלח יוסף ליעקב מסר שהוא חי כל אותן השנים? ראה דברינו [מדוע לא שלח יוסף לאביו](#) בפרשה זו. לצורך זה היה מוכן יוסף להערים על אביו ולתחמן אותו. קריאת שמע של יעקב הייתה מעין קריאת מחאה ואי נחת עם התרגיל שיוסף ניסה לעשות. בכיו של יוסף עוד

ועוד היה על הצער שגרים לאביו ועל כך שגרים לו להשתחוות לפניו. ואולי בכו בסוף שניהם על שהגיעו לאן שהגיעו וגם יעקב בכה על חלקו בפרשה, על שכך אירע לו עם בניו אחרי המריבה הגדולה שלו עם עשו אחיו. ראה דברינו [הסיפור שלא סופר](#) בפרשה זו.